

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΣΤΟΝ ΓΡΥΠΑΡΗ

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ —
ΤΣΟΥΚΑΛΑ

Έγεννήθη εις Ζάκυνθον. Απόφοιτος του Γυμνασίου Ζακύνθου. Πτυχιούχος της Φιλολογίας. Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (τμήμα φιλολογικών), (1970). Διωρίσθη το 1972 εις το Γυμνάσιον Ἀρρένων Αἰγίου.

λιοπύρια σάν τόν Τζίτζικα. Λές και ζητοῦσε σάν τρελλός ἀγαπητικός νά τοῦ παραδοθῆ ἡ φύσι ξέστηθη και νά κουρσέψη τις ὀμορφιές της.

Ἡ θάλασσα μέ τις γραφικές ὀμορφιές της, εἶναι τὸ στοιχεῖον τῆς φύσεως πού συνεκίνησε τὸν Γρυπάρη περισσότερο παντός ἄλλου. Ἡ ποίησι τοῦ Γρυπάρη, εἶπε ὁ Μυριβήλης κρατάει κλεισμένους τοὺς ἦχους τῆς θάλασσας, ὅπως ἐκεῖνα τὰ μεγάλα κοχύλια, πού τὰ θρίσκουμε στεγνά, ἀνάμεσα σὰ πιὸ ἀπίθανα στεριανὰ κομφοτεχνήματα, νά κάθωνται στολισμένα πάνω σὲ μιὰ ἀστική ἐταζέρα. Τὰ πιάνουμε στὸ χέρι, ἀκουμπᾶμε τ' αὐτὶ στὸ ἀνοιγμά τους κι' ἀκού-

Ὁ στοχασμὸς τοῦ Σολωμοῦ γιὰ τὴν τέχνη και τὴν φύση, πού παρουσιάζει τὴν ποιητικὴ δημιουργία νά θγαίνει μέσα ἀπὸ τὴ λατρεία τῆς φύσεως, ἐφαρμόζεται στὸν Γρυπάρη, ὅσο σὲ κανέναν ἄλλον ποιητὴ μας. Ὁ Γρυπάρης προχώρησε σὲ λυρικό θάθος και μᾶς ἔδωσε τὴν ψυχὴν τῆς Σιφνέϊκης ζωῆς και ὀμορφιάς. Τὸ Μελέμι, ἡ Σάτιρα, τὰ Ἰντερμέδια και ὄλο περίπου τὸ ἔργο του, εἶναι δημιούργημα αὐτῆς τῆς λατρείας. Ἡ φύσι, ἡ θάλασσα, οἱ ὀμορφιές, οἱ γραμμές, οἱ ὄγκοι, ἡ λαϊκὴ ψυχὴ μέ χίλιες γλώσσες τοῦ μιλοῦσαν και εἰσχωροῦσαν ὡς τὰ ἄδυστα τῆς ψυχῆς του. Στις ἐκδρομές και στοὺς περιπάτους του δὲν μποροῦσε νά κρύψη τὴν λατρεία του και ἀνοιγόταν σὲ αἰσθητικούς στοχασμοὺς παρ' ὄλον πού ἦταν ὀλιγομίλητος.

Τὸν ἔβλεπες μέ ἀχώριστο πάντα σύντροφό του τὴ φωτογραφικὴ του μηχανή, ν' ἀνεμοδέρνεται μέ τις κακοκαιρίες και νά ξεροψήγεται σὰ

με τὸν ἀχὸ τοῦ πελάγου νὰ βοΐζη στήν ἀκοή μας. Ἔτσι ὁ Γρυπάρης κράτησε τὴν θάλασσα μέσα του. Καὶ ἡ ποίησί του εἶναι τὸ μαγικὸ κοχύλι, ποῦ μᾶς τὴν ξαναδίνει μὲ ὄλο τὸ νοσταλγικὸ βόγγο της.

Παντοῦ, στὸ ἔργο τοῦ Γρυπάρη παρουσιάζεται μπροστά μας ἡ φύσι, μὲ ὄλο τὸ ἐκπληκτικὸ μεγαλεῖο της. Τὶς πιὸ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἐπιβλητικὲς εἰκόνες ὅμως τῆς φύσεως, τὶς ἔχομε στήν συλλογὴ «Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες».

Τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς εἶναι: Ροδόπη, Μελτέμι, Κοσμοχαλασιὰ (Σκαραβαῖοι), Δικό μου φῶς, Τρελλή χαρά, Στερνὸ φύλλο, Τὸ ὠραῖο νησί, (Τερρακότες). Οἱ «Σκαραβαῖοι» εἶναι τὰ πιὸ λαμπερά, τὰ πιὸ βαρεῖὰ πετράδια ποῦ μᾶς χάρισε ὁ Γρυπάρης. Ἀντιπροσωπεύουν τὴν προσωπικώτερη δημιουργία του. Εἶναι ἓνα χρυσοφτέρουγο σμῆνος χελιδονιῶν στὸν θαμποχάραχτο ὀρίζοντα τοῦ λυρισμοῦ μας. Ἐνα ξημέρωμα γεμάτο νέες μορφές, λαμπρές, ἀγαλματένιες ὀπτασίες.

Ρ ο δ ὀ π η: Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα καὶ συμβολικώτερα τραγούδια τοῦ Γρυπάρη. Προσωποποιήσις τοῦ ἡλίου ποῦ ἀνεβαίνει μέσ' ἀπ' τὸ σκοτάδι, φορτωμένος δῶρα καὶ στεφάνια γιὰ τὴν ἀγαπημένη του. Ποτὲ δὲν τραγουδήθηκε τόσο ζωντανά, μὲ τόσο δυνατὲς εἰκόνες τὸ πρῶνὸ ξύπνημα τῆς φύσεως, τὴν ὦρα ποῦ ἡ Πούλια πάει νὰ βασιλέψη, κι' «ἀσπρογαλιάζει τὸ χαραμέρι». Ἀληθινὰ Γρυπαρικὴ τρισδιάστατη εἰκόνα (ὀπτική, κινητικὴ καὶ ἀφηγηματικὴ). Τώρα ἡ Ροδόπη εἶναι ἀληθινὴ βασίλισσα. Στὰ πόδια της σέρνεται ὁ Στρυμῶνας «χαμοσυρτός», κι' ἐνῶ στὰ φαράγγια, στὶς λαγκαδιὲς καὶ στὰ «δάση τὰ σγουρά» (πυκνὰ δάση) βασιλεύει ἀκόμη τὸ σκοτάδι, ἡ Ροδόπη, γεμάτη χαρά, ὀλόφωτη, στηλώνει τὴν κορφή της ὡς τὸν οὐρανόν, ἐνῶ ὁ Αὐγερινὸς λάμπει μιὰ δροσοσταλίδα πάνω στὸ φύλλο τοῦ ρόδου.

Τ ὸ Μ ε λ τ ἔ μ ι: Μὲ τὸ σονέττο του αὐτό, ἀπὸ τὰ πιὸ ζωντανά του, ὁ Γρυπάρης μᾶς μεταφέρει μὲ θαυμάσιες εἰκόνες στήν νησιώτικη ζωὴ, στὴ θάλασσα, στὰ ἀψιὰ μεσημέρια, στὸν καφετῆρο ἡλιο, στὰ αὐγουστιάτικα μελτέμια, ποῦ φέρνουν ἀληθινὴ ἀναστάτῳσι στὴ φύσι καὶ στὶς ψυχές. Τὸ τραγούδι αὐτὸ εἶναι ἓνας ὕμνος, μιὰ ζωντανὴ ἀναπαράστασι τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, ἓνας πίνακας μεγάλου ζωγράφου γεμάτος κίνησι, ὁμορφιά, ἀντιθέσεις, ψυχικὴ χαρά.

Κ ο σ μ ο χ α λ α σ ι ᾶ: Ἐδῶ ἔχομε τὴν μοναδικὴ εἰκόνα τῆς ζεστῆς, τῆς καταθλιπτικῆς φεγγαροβραδιᾶς μέσα στήν ὁποία ξενυχτᾶ μὲ τὸν πόνο της ἡ ἀπαρνημένη κόρη, γτυμένη στὰ κάτασπρα, καὶ βλέπει «τὸ ὀλόγιμο φεγγά-

ρι νὰ κρέμεται μὲς στὸν οὐρανὸ σὰν μιὰ σταλαματιὰ νερό», ἔτοιμο νὰ πέση καὶ νὰ διαλυθῆ. Τὴν δύναμι καὶ τὴν πρωτοτυπία αὐτῆς τῆς εἰκόνας, ποὺ συμπληρώνεται ἀπ' τὶς δυὸ πλευρὲς της — τοῦ φεγγαριοῦ καὶ τῆς κόρης — τὴν χαιρόμαστε σὰν ἀληθινὸ κατόρθωμα τῆς τέχνης τοῦ Γρυπάρη.

Δ ι κ ὀ μ ο υ φ ῶ ς: Κυριαρχικὴ εἰκόνα, μιὰ ὑπέροχη φεγγαροβραδιά. Ἡ Σελήνη μὲ τὸ ἀστραφτερὸ φῶς της ἔχει σκεπάσει ὅλα τὰ ἄστρα. Στὸ βάθος ὁμοῦ τοῦ ὀρίζοντα καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ ἓνα μακρυνὸ ἀστέρι πού, παρ' ὅλη τὴν λάμψι τῆς Σελήνης, ἐξακολουθεῖ νὰ κρατᾷ τὸ φῶς του καὶ τρεμουλιαστὰ νὰ τὸ σκορπίζει ἀπὸ τὴν ἄγνωστη σφαῖρα του.

Σ τ ε ρ ν ὀ φ ὕ λ λ ο: Ὁραιοτάτη εἰκόνα τῆς ἀνοιξέως. Ἡ φουσκοδεντριά, τ' ἀνθισμένα λειβάδια, τὰ χιόνια ποὺ λιώνουν, τὰ κλαδιὰ ποὺ φουσκώνουν ἀπὸ νέους χυμούς, τὰ πουλιὰ ποὺ «γλυκοσαλιάζουν», τὰ νιόβλαστα κλαδιὰ, τὸ ἀηδόνι, τὰ χελιδόνια.

Τ ὸ ὠ ρ α ῖ ο ν η σ ῖ: Ἀφιερωμένο στ' ἀγαπημένο του νησί. Ὁ ποιητῆς φαντάζεται ὅτι τὸ νησί του εἶναι ἓνα ὀρθόπλωρο καράβι, ποὺ χωρὶς αὐτὸν ταξιδεύει, σχίζοντας τὸ γαλανὸ κῦμα τοῦ Αἰγαίου. Οἱ κάβοι τοῦ νησιοῦ του, μοιάζουν μὲ πλώρες καραβιοῦ, ποὺ σκιρτοῦνε στὸν ἀφρό, καὶ τὰ δένδρα του εἶναι κατάρτια, ποὺ τὰ κάνει ὁ ἀγέρας μὲ τὸ δυνατό του φύσημα νὰ τρίζουν.

Βαθειὰ ἔζησε καὶ βαθειὰ ἀγάπησε τὸ νησί του ὁ Γρυπάρης καὶ χωρὶς αὐτὸ ἀδύνατο νὰ καταλάβουμε τὴν ποίησί του. Τὸ περπάτησε ἀμέτρητες φορές, τὸ μελέτησε, τὸ φωτογράφησε, τρύγησε τὶς ὀμορφιές του, ἀπομύζησε σὰν μέλισσα τὸ ἄνθος τῆς ποιητικῆς του πνοῆς. Ὅ,τι τὸν συγκινοῦσε περισσότερο ἀπ' τὶς χάρες τοῦ νησιοῦ του, ἦταν ὁ Πλατὺ - Γιαλός. Στὴν ποίησί του θὰ μᾶς δώσῃ τὸν ἀντίλαλο τῆς ψυχικῆς παρουσίας του. Σὲ γράμμα πρὸς τὴν σύζυγό του γράφει: «νὰ μπορούσα ν'ἀκλεινα μέσα στὸ φακὸ τῆς φωτογραφικῆς μηχανῆς τὴν ἀπλωσιά τοῦ Πλατὺ - Γιαλοῦ μὲ τὴν θάλασσά του καὶ μὲ τὸν ὀλόδροσο ἐλιώνια του στὸ βάθος, θὰ σοῦστελνα ἓνα ἀριστούργημα τέχνης». Τὸ μεγάλο προτέρημα τῆς Σίφνου εἶναι ἡ γαλήνη, ἡ ἡμεράδα καὶ ἡ γλύκα, ποὺ ἐπιδρᾷ καὶ διαμορφώνει τὸν πανάγαθο Σιφναϊκὸ χαρακτήρα καὶ καταχτᾷ τὸν ξένον ὀλόφυχα. Τὰ ἄλλα νησιά τὰ χαιρέται ὁ ξένος, τὴ Σίφνο ὁμοῦ τὴν ἐρωτεύεται, τὴν κλείνει μέσα στὴν ψυχὴ του. Ὁ ξενιτεμένος Σιφνιὸς σπαράζει ἀπὸ τὴν νοσταλγία του. Ὁ Γρυπάρης παρουσιάζει τὴ νοσταλγία αὐτὴ σὰν καυτὸ σίδερο στὰ ἐσώτατα βάθη τῆς ψυχῆς, νὰ τὸν «ἀνάβει ὁ πόθος τοῦ ὠραίου νησιοῦ». Αὐτὴ ἡ ἀθεράπευτη, ἡ ἄσθηστη νοσταλγία καὶ ἀγάπη τοῦ Γρυπάρη γιὰ τὸ νη-

σί του, πού τόν βασάνιζε σ' ὄλη του τή ζωή, ἐκφράστηκε κι ἀποτυπώθηκε στὴ ποίησί του μὲ τόσο πάθος καὶ θάθος.

Μέγας ὑπῆρξε ὁ πνευματικὸς δεσμὸς τοῦ Γρυπάρη μὲ τὴν Σίφνο. Πολλὰ ἐπῆρε ἀπὸ τὸ νησί του, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τοῦ ἔδωσε μὲ τὴν τέχνη του καὶ μὲ τὴ δόξα του. Κανεὶς δὲν ἔνοιωσε τόσο θαθεῖα καὶ δὲν ἔζησε τόσο ἔντονα τὸν πνευματικὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ. Κανεὶς δὲν ἐπλοκάμισε καὶ μὲ τίς πέντε αἰσθήσεις του τὴν ὁμορφιά του. Καὶ κανεὶς, ὅσον αὐτός, δὲν ἐτρύγησεν μὲ τόσην ἀβάσταγῃ δίψα τὴ μουσικὴ του ψυχῇ.

Αὐτὸ λοιπὸν πού ἔδωσε στὸ νησί του ὁ Γρυπάρης ἦταν μεγάλο, ὅπως μεγάλο εἶναι καὶ αὐτὸ πού πῆρε ἀπὸ τὸ νησί του. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνταπόδοσι, πού λέει ὁ Σολωμὸς, τῆς τέχνης πρὸς τὴν φύσιν. Τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα εὑρισκαν ἀνταπόκρισι εἰς τὴν ἐσωτερικὴ του δύναμι, ἡ δὲ μετάβασις ἀπὸ τὰ θάθη τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς φύσεως, ἦταν εἰς αὐτὸν ἀκατάπαυστη, ὥστε ἐδύνατο νὰ ὀνομασθῇ ἡ πνοή του. Στὴν ποίησι λοιπὸν τοῦ Γρυπάρη πού δούλευε σὰν τὸ Σολωμὸ, ὅλοι παίρνουν τὸ πνευματικὸ τους περιεχόμενον, καὶ ὁ ὕμνος τοῦ νησιοῦ θγαίνει μὲσ' ἀπὸ κάθε λέξι, μὲσ' ἀπὸ κάθε εἰκόνα του ἀναπλαστικὰ καὶ ὄχι σὰν ἄψυχη περιγραφὴ, ὥστε ὁ Γρυπάρης νὰ εἶναι ὄχι μόνον ὁ Σιφνιὸς ποιητῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ ποιητῆς τῆς Σίφνου, ὁ ὕμνητῆς, μὲ τόση ὁμως καθολικότητα, ὥστε ἡ ποίησί του ν' ἀγκαλιάζει μὲσ' ἀπὸ τὴν Σίφνο ὄλη τὴν Ἑλλάδα, τὸ Αἰγαῖο, τὴν Ἑλληνικὴ ὁμορφιά, «γιομάτη θαύματα, σπαρμένη μάγια».